Journal of International Architectural Sciences
JIArcS, 2024, 1 (1): 70-77
e-ISSN: 3062-1399
Review Article
https://mimarlikbilimleri.com/ojs/index.php/architecturalsciences
E-mail: *architecturalsciences@gmail.com*

Yaşayan Müze: Hammamizade Dede Efendi Evi

Sibel HATTAP [1]*

ORCID : 0000-0003-3616-4421

[1] Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mimari Restorasyon Programı, 34360, İstanbul, Türkiye.
** sibel.hattap@msgsu.edu.tr*

Öz

Hamamizade İsmail Dede Efendi Evi İstanbul Sultanahmet Cankurtaran Ahırkapı Sk.No:17 yer almaktadır. Günümüzde Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneğinin binası ve Hamamizade İsmail Dede Efendi Musiki Müzesi olarak hizmet vermektedir. Hem müze olarak hizmet verdiği, hem de derneğin kültür faaliyetlerine ev sahipliği yaptığı için, aktif kullanılan ve geçmişte başarılı bir restorasyon geçirmiş olması sebebi ile kültürel mirasın sürdürülebilirliğine iyi bir örnek olarak gösterilebilir.

Anahtar kelimeler: *Hammamizade Dede Efendi Evi, Kültürel miras, Sürdürülebilirlik.*

Living Museum: Hammamizade Dede Efendi House

Abstract

Hamamizade İsmail Dede Efendi House is located in Istanbul Sultanahmet Cankurtaran Ahırkapı Sk.No:17. Today, it serves as the building of the Turkish Historical Houses Protection Association and the Hamamizade İsmail Dede Efendi Music Museum. Since it serves both as a museum and hosts the association's cultural activities, it can be shown as a good example of the sustainability of cultural heritage due to its active use and successful restoration in the past.

Keywords: *Hammamizade Dede Efendi House, Cultural heritage, Sustainability.*

Citation: Hattap, S. (2024). Living museum: Hammamizade Dede Efendi House. *Journal of International Architectural Sciences*. 1 (1): 70-77.

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.14563402

Received: *December 05, 2024* – ***Accepted:*** *December 27, 2024*

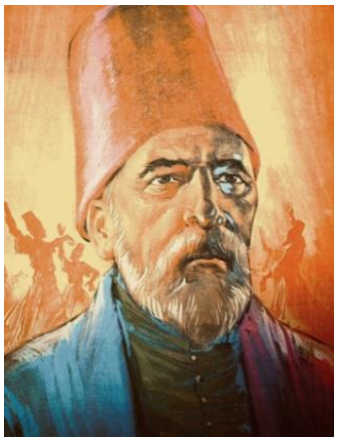
1. Giriş

Hammamizade İsmail Dede Efendi'nin yaşayan müze evi İstanbul Cankurtaran semtinde yer almaktadır. Hamamizade namıyla tanınan İsmail dede Efendi 1778-1846 yılları arasında yaşamıştır, onun için Itri ile Arel arasında yetişen Türk bestekârların en büyüğü yorumunu getiren araştırmalar vardır, babasının gelir elde etmek için hamam satın alması İsmail Dede Efendinin bu lakapla anılmasına sebep olmuştur. Dede ünvanını Yenikapı Mevlevi hanesinde onaydan az bir zamanda çilesini doldurarak kazanmıştır. Akbıyık'ta yer alan ve restore edilmeden önce harabeye dönüşmüş olan kendisine tahsis edilmiş bu yapıda 1818 yılından itibaren 28 yıl yaşamıştır. Aynı yapıda 1925' lerde mücahitler barınmıştır, daha sonra karakol olarak kullanılmış, 1978 Yılında Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği yapı ile ilgilenmeye başlamış ve bir süreliğine yapı restore edilmek şartıyla adı geçen derneğe tahsis edilmiştir (Eruzun, 1993).

2. Hammamizade İsmail Dede Efendi

Hammamizade İsmail Dede Efendi Ocak 1778'de İstanbul'da doğmuştur, 29 Kasım 1846'de Mekke yakınlarında Minâ'da ölmüştür. Babası geçimini hamam işletmeciliğiyle sağladığı için, İsmail Efendi, Hammâmîzade adıyla tanınmıştır (Şekil 1).

İlköğrenimini okuduğu okulda, sesinin güzelliği ile dikkat çekmiş ve ilahicibaşı olmuştur. Anadolu Kesedarı Uncuzade Mehmed Efendi den müzik eğitimi almış, daha sonra Yenikapı Mevlevihanesi'nde zamanın değerli müzik ustası Şeyh Ali Nutkî Dede'nin derslerine devam etmiştir. Ney üflemeyi Abdülbâki Nâsır Dede'den öğrenmiştir. 1798'de Muhasebe Kalemi'ndeki görevinden ayrılarak tekkede çileye girmeye karar vermiştir. Çilesi sırasında bestelediği, "Zülfündedir benim baht-ı siyahım" dizesiyle başlayan buselik şarkı, İstanbul'un müzikle ilgili çevrelerinde bestecisinin adı üstünde büyük merak uyandırmıştır. Ünü kısa sürede bütün kente yayılan şarkı sarayda da okunmuştur. Kendisi de besteci olan III. Selim, şarkının çile doldurmakta olan genç bir Mevlevi dervişi tarafından bestelendiğini öğrenince, onu saraya çağırtarak yapıtı bir kez de kendisinden dinlemiş ve onu hemen saray hanendeleri arasına almak istemiştir. Padişahın sürekli ilgilenmesinin etkisiyle, üç yıllık çilesinin son yılı Nutkî Dede tarafından bağışlanmıştır. Dede Efendi Arabankürdî, Hicazbûselik, Sâbabuselik Nev'eser ve Sultâniyegâh makamlarını ilk defa bulmuş ve kullanmıştır. III. Selim gibi bestekâr ve şair olan II. Mahmut'un tahta çıkmasından sonra Dede Efendi saraya devam etmiştir. 1812'de yine musahib-i şehriyari payesini almıştır. Bir müddet sonra da sarayın yüksek görevlerinden olan "müezzinbaşılık" makamına getirilmiştir. 1818 yılında kendisine saraya yakın Akbıyık semtinde bir ev tahsis edilir ve vefatına kadar 28 yıl bu evde yaşamıştır, bu ev şu an Hammamizade İsmail Dede Efendi Musiki müzesi olan evdir (turkiyenintarihieserleri, t.y.).

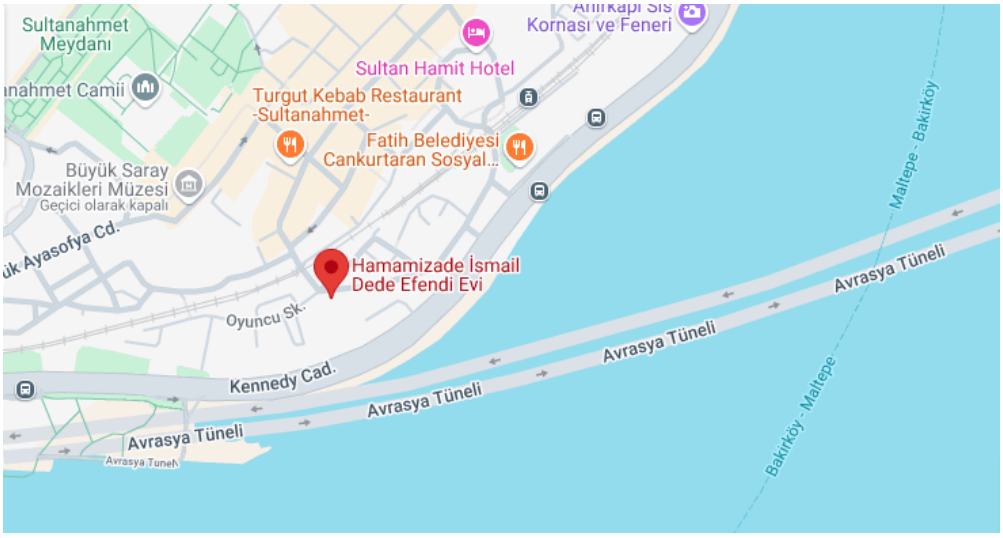

Şekil 1. Hammamizade İsmail Dede Efendi (9 Ocak 1778 – 29 Kasım 1846) (Türkev, t.y. a)

Dede Efendi der ki, "mûsikî ahlak-ı beşeri tasfiye eden ilm-i şeriftir" yani mûsikî insanların ahlakını olgunlaştıran bir mukaddes ilimdir. Çünkü mûsikînin terennüm ettiği konular insanları keyiflendirir, eğitir, düşündürür, geçmişi hatırlatır, geleceği inşa etmek noktasında motivasyon sağlar, vizyon kazandırır ve olgun bir insan yapar (Kızıltoprak,2023). Aslında Dede Efendi'nin bu sözleri bir kültür mirasını yaşatmak için de geçerlidir.

3. Hammamizade İsmail Dede Efendi Evi

18. yüzyıldan kalan bu evde restore edilmeden önce orijinal çok fazla özellik kalmamıştır, sıvalar kaldırılarak ahşap detaylar ortaya çıkarılmıştır (Şekil 3). Rauf Yekta Bey tarafından haremlik ve selamlık bölümlerinden oluştuğu söyleniştir,ama haremlik bölümüne ait herhangi bir iz rastlanmamıştır.İkinci sınıf koruma grubuna dahil olduğu için iç mekan özellikleri değiştirilebilmesine rağmen Prof. Dr. Cengiz Eruzun tarafından çizilen restorasyon projelerinde çok fazla müdahale edilmemesine dikkat edilmiştir, sadece sofa özelliklerinin önüne eklenen bir oda ile yitirildiği görülerek, restorasyonda tümünün kaldırılmasına karar verilmiştir. İsmail Dede Efendi 1818-1846 yılları arasında bu evde yaşadığı için ayrı bir değere sahip olan bu kültür mirasının Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği tarafından, 1984 yılında restorasyonuna başlanmış ve 16 Mayıs 1994 yılında tamamlanmıştır (Eruzun, 1993).

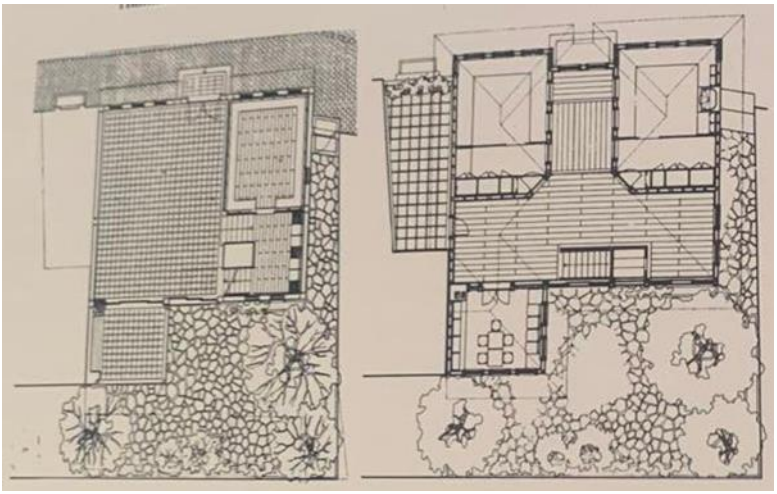
Şekil 2. Hammamizade İsmail Dede Efendi evi konumu (Türkev, t.y. b)

Yapının eski fotoğraflarına bakıldığında cephe özelliklerinin neredeyse tamamının bozulduğu dikkat çekmektedir, ayrıca surlara kadar devam ettiği söylenen bahçesinin yerini de çok yüksek duvarlı, üzeri açık bir iç avlu almıştır. Üst katta yer alan hayat diye tanımlanan açık sofa kapatılarak mekana katılmıştır (Şekil 4).

Şekil 3. Hammamizade İsmail Dede Efendi evi restorasyon öncesi (Sökmen, 2021)

Yapının giriş katında, 2 adet açık çok amaçlı salon mevcuttur, salonlardan biri biri üst ara katta galeri şeklinde yer almaktadır, bir idare odası, ve yüksek duvarlı üstü açık bir iç avlu da vardır, üs üst katta üç oda bir eyvan ve bir kapatılan hayat (açık sofa) bulunmaktadır. Girişten yarım kat inilen ara mekânda mutfak ve iki tuvalet yer almakta, buradan yine yarım kat inilen bodrumda ise tesisat ve depolama alanları yer almaktadır. Üst katta hem musiki aletlerinin yer aldığı müze, hem de geleneksel Türk Evinin yaşam orijinal biçimini yansıtan sedirlerin, içinde gusülhanesinin yer aldığı yüklüğün olduğu odalar bulunmaktadır.

Şekil 4. Hammamizade İsmail Dede Efendi evi kat planları (Eruzun, 1993)

Hammamizade İsmail Dede Efendi Evi'nin restore edildiği dönemde pek çok kültürel miras, çağdaş inşaat teknolojileri kullanılırken , restorasyon, restitüsyon projeleri Prof. Dr. Cengiz Eruzun tarafından çizilmiş ve Prof. Dr. Sedat Hakkı Eldem, Prof. Dr. Turgut Cansever ve Hüsrev Tayla'nın danışmanlığından yararlanılarak, günümüzde koruma kurullarında zorunlu hale getirilen yapının orijinal yapım tekniği (ahşap karkas) ile onarılmıştır (Şekil 5-6).

Şekil 5. Hammamizade İsmail Dede Efendi evi kat planları (Eruzun, 1993)

Şekil 6. Hammamizade İsmail Dede Efendi evi kat planları (Eruzun, 1993)

Şekil 7. Hammamizade İsmail Dede Efendi Evi restorasyon sonrası ve sokak dokusu (Hattap, 2023)

Şekil 8. Hammamizade İsmail Dede Efendi Evi restorasyon sonrası ve sokak dokusu (Hattap, 2023)

Şekil 9. Hammamizade İsmail Dede Efendi ara kat (Galerili) çok amaçlı salon (Hattap, 2023)

Şekil 10. Hammamizade İsmail Dede Efendi üst- müze katı (Hattap, 2023)

Şekil 11-12. Hammamizade İsmail Dede Efendi üst- müze katı (Hattap, 2023)

Şekil 13-14. Hammamizade İsmail Dede Efendi iç avlu görünümü ve Gusulhaneli Yüklük (Hattap, 2023)

4. Sonuç ve Öneriler

İstanbul Cankurtaran semtinde yer alan Hammamizade İsmail Dede Efendi'nin müze evi, en değerli bestekarlarımızdan birinin içinde yaşamasının ve musiki müzesi olmasının yanısıra, geleneksel Türk Evi örneğinin aslına sağlık kalınarak, restore edilmesi ve yine müze olarak topluma kazandırılması ile kültürel mirasın sürdürülebilirliği konusunda çok başarılı bir örnektir. Aynı zamanda Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneğinin düzenli olarak gerçekleştirdiği etkinlikler , gerek musiki, gerek genel kültür konularında toplum yararınadır ve çok ilgi görmektedir. Haftanın altı günü açık olan ve ücretsiz gezilebilen Hammamizade İsmail Dede Efendi bu özelliği ile yaşayan müze işlevini de yerine getirmektedir. Yapıda bir derneğin bulunması ve yapılan kültür etkinlikleri, restorasyon yapılıp, içinde insan barındırmayan veya müze olup, sadece ziyarete açılan, herhangi bir etkinliği olmayan diğer kültürel miraslara göre çok daha şanslıdır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, bir kültür mirası korunurken, çevresi ile beraber düşünülmesidir. Çevredeki kültürel mirasın çoğu korunurken, bir tane bile yanlış mimari yapı tüm uyumu bozmaktadır (Şekil 6). Mimari kültürü ve çok değerli bir bestekarı buluşturan, aynı zamanda Türk Evini koruyan bir derneğe ev sahipliği yapan Hammamizade İsmail Dede Efendi Müze Evi, geçmişi yaşatarak, geleceğin inşa edilebileceği ve kültürel mirasın sürdürülebilirliği huşunda çok başarılı örnek olarak işlevini yerine getirmektedir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Makalede, ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Makalede tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır**.**

Kaynaklar

Eruzun, C. (1993). Musikiyi, Mimarlığı ya da Kültürü Korumak, Türk Evi ve Biz, Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği Kültür Yayınları: 1, sayfa: 33-36.

Hamamizade İsmail Dede Efendi Evi – Cankurtaran- Erişim Adresi (27.12.204): http://akarpinar.blogspot.com/İstanbul,http://turkiyenintarihieserleri.com/?oku=2849

Hattap, S. (2023). Sibel Hattap Fotoğraf Arşivi.

Kızıltoprak, S. (2023). Hammamizade İsmail Dede Efendi. Erişim Adresi (27.12.2024): https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/istanbuldan-prizrene-uskupten-halepehammmzde-ismail-dede-efendi-3901572URL 3 https://www.turkev.org.tr/iletisim/

Sökmen, D. (2021). Bir Koruma Mücadelesi: Dede Efendi Evi, *Yerel Kimlik Dergisi,* 66, sayfa: 16-21

Turkiyenintarihieserleri (t.y. a). Erişim Adresi (27.12.2024): turkiyenintarihieserleri.com

Türkev (t.y. a). Erişim Adresi (27.12.2024): https://www.turkev.org.tr/Dede-Efendi/

Türkev (t.y. b). Erişim Adresi (27.12.2024): https://www.turkev.org.tr/iletisim/

Living Museum: Hammamizade Dede Efendi House

Summary

Hamamizade İsmail Dede Efendi House is located at Istanbul Sultanahmet Cankurtaran Ahırkapı Sk.No:17. Today, it serves as the building of the Association for the Protection of Historical Houses of Turkey and the Hamamizade İsmail Dede Efendi Music Museum. It is an active and successful restoration work in the past, as it serves both as a museum and hosts the cultural activities of the association

Hammamizade İsmail Dede Efendi was born in Istanbul in January 1778 and died on November 29, 1846 in Mina near Mecca. İsmail Efendi was known as Hammâmizade because his father made a living by operating a bathhouse.

In 1818, a house was allocated to him in the Akbıyık district close to the palace and he lived in this house for 28 years until his death. The house currently serves as the Hammamizade İsmail Dede Efendi Music Museum. Hammamizade İsmail Dede Efendi House Museum, located in the Cankurtaran district of Istanbul, is a very successful example of the sustainability of cultural heritage as it is an example of a traditional Turkish house restored to its original state and presented to the society as a museum, in addition to being a music museum where one of our country's most valuable composers lived.